

**KIBRIS ŞER'İYE SİCİLLERİNE GÖRE XIX. YÜZYILIN
İLK YARISINDA KIBRIS'TA KURULAN PARA
VAKIFLARI (VAKF-I NÜKÛD)**

Mehmet DEMİRYÜREK*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi'nin fetvalarıyla hukûki bir yapıya kavuşarak geniş bir uygulama alanı bulan para vakıflarının (vakf-ı nükûd) Kıbrıs'ta da kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu vakıflarla ilgili ayrıntılı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

XIX. yüzyılda Kıbrıs Şer'îye Sicillerindeki kayıtlar çeşitli amaçlarla para vakıflarının (vakf-ı nükûd) kurulmaya devam ettiğini göstermektedir. Vakf-ı nükûdu kuranlar bazen bir tek kişi bazen de bir grup olmuştur. Bu kişi veya kişiler vakfın çalışma esaslarını da belirleyerek sicile kaydettirmişlerdir. Söz konusu vakıflar genel olarak "muamele-i şer'îyye" yoluyla işletilmişlerdir. Vakfın devamı için "istirbah" usûlü uygulanacağı vakfiyeye derc ettirilmiştir. Vakfı kuranlar arasında Kıbrıs Muhassılı, Müslüman kadınlar, Kıbrıs esnafı gibi farklı sosyal statülerden kişiler vardır.

Bu çalışmanın amacı, XIX. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta kurulmuş olan para vakıflarının hukukî statülerini, kuruluş şartlarını, vakfı kuranların sosyal statülerini, vakıfların kuruluş amaçlarını, işleyişlerini, vakfedilen paraların miktarını vb. ele alarak ortaya çıkarmak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde kurulan vakıflarla Kıbrıs'takilerin benzeyen ve benzemeyen taraflarını tesbit ederek bir değerlendirme yapmaktır.

Bu çalışmada Kıbrıs Şer'îye Sicillerinde bulunan vakfiye kayıtları kullanılmıştır.

---

* Doç.Dr. Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
mehmetdmryrk@gmail.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Anahtar Kelimeler: Para Vakfı (Vakf-ı Nükûd), Kıbrıs, Kıbrıs Ekonomisi, Şer'iyeye Sicilleri

ACCORDING TO THE RECORD OF KADI'S NICOSIA COURT, THE MONEY FOUNDATIONS WHICH FOUNDED IN CYPRUS IN THE FIRST PERIOD OF XIX. CENTURY

ABSTRACT

The Vakf-ı Nükûd (money foundations) were established in the Ottoman Empire in the XV. century. But these foundations were legalised by Şeyhülislam Ebüssuud Efendi in the XVI. century. These foundations were founded in Cyprus in the XVIII. and XVIII. centuries but we have not seen any detailed researches about the positions of these foundations. In addition to, there are not any researches or knowledge about these foundation, in the early of XIX. century.

According to the records of Kadi's Court in Nicosia, these foundations were founded in the early of XIX. century, too. These foundations were founded by one person or a group. These persons determined the conditions of working of Vaqf and they were registered in the records of Kadi's Court, by Kadi.

The aim of this study is to reveal the money foundations (vakf-ı nükûd) which founded in the early of XIX. century, their legal statutes', the conditions of foundations, the goals of foundations and their methods of working. We will, also compare these foundations with the other money foundations that founded in the Ottoman Empire and evaluate our findings.

We will use the records of Kadi's Court in Nicosia, in our study.

Key Words: Money Foundations (Vakf-ı Nükûd), Cyprus, The Economy of Cyprus, The Records of Kadi's Court in Nicosia.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Giriş

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda para vakıfları (vakf-ı nükûd) Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi'nin fetvalarıyla hukûki bir yapıya kavuşarak geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Ahmet Akgündüz'e göre;

“Ebusuud'un nakit para vakfını İmam Muhammed'in teamül esâsına bağlamasına rağmen, buna karşı yapılan şiddetli tenkitlerin bertaraf edilmesi için olacak ki, uygulamada bu değil, İmam Züfer'in görüşü benimsenerek kararlar verilmiş ve vakfiyeler düzenlenmiştir. İmam Züfer vakfin bağlayıcılığını kabul etmediği için de, önce onun görüşüne göre vakfin sıhhatine; sonra da vakfin sıhhati ile lüzumunu birbirinden ayırmayan imameynin görüşüne uygun olarak bağlayıcılık kazandığına yani lüzumuna karar verilme yolu benimsenmiştir. Verilen kararların muhtevası genellikle şu şekildedir:

‘İmam Züfer katında nükûdun vakfı sahihtir. Lâkin onun mezhebinde vakfin lüzumu yoktur. Pes bu takdirce malik vakfiyyetinden rücu eyledim, asıl malımı talep ederim dese, mütevellî dahi şu cevabı verecektir: Ebu Yusuf ve Muhammed katlarında mütevellîye teslimden sonra vakfin sıhhatinden lüzum ayrılmadığından, onların görüşü ile vakfin lüzumuna görüş isterim. Hakim de İmam Züfer'in görüşüne uyarak nakit para vakfinin sıhhatine hükmettikten sonra, imameyn kavli ile lüzumuna dahi hükmeyleyler.’¹

Para vakıflarının hangi şartlarla nasıl işletileceği vakfiyelerde açıkça yazılmıştır. Nazif Öztürk'e göre;

“Her vakıf kurucusu vakfiyyesinde aşağı yukarı aynı formülü tekrarlamaktaydı:

‘Rehn-i kâvi ve kefil-i melî yahut ikisinden biri ile onu on bir buçuk hesabı ile muamele-i şer'îyye ve murâbaha-i mer'îyye ile bâ-yed-i mütevellî beher sene alâ vech'l-helâl istirbâh ve istiğlâl oluna.’²

Nakit para vakıflarının işletilmesinin üç yolu olduğu belirtilmektedir. Bunlar, mudarebe şirketi kurarak işletme (emek-sermaye ortaklığı), fakirler için kredi olarak vererek işletme ve

¹ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, TTK Yayını, Ankara 1988, s.157-158.

² Nazif Öztürk, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.138.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

muamele-i şer'iyye (murabaha-i mer'iyye=yılda belli oranda faiz alarak paranın işletilmesi) yoluyla işletmedir.³

Nakit para vakfının muamele-i şer'iyye yoluyla işletilmesinde Ebusuud Efendi'nin başvurusu ile Kanunî Sultan Süleyman tarafından belirlenen yıllık gelir/kazanç (ribh) oranı % 15'tir. Ahmet Akgündüz'e göre;

“Bu emre bütün Osmanlı uygulamasında riayet edildiğini ve sonradan gelen padişahlarca da teyit edildiğini görüyoruz. Bu fermanın sonra daha yüksek bir orana rastlamak mümkün değildir(...)1680 tarihli Narh Kanunu ise bu oranı yüzde ona indirmiştir.”⁴

Kıbrıs'ın Osmanlıların fethinden sonra burada da nakit para vakıflarının kurulmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda bu tür vakıfların var olduğu bilinmektedir.⁵ Ancak bu konuda ayrıntılı bir çalışma yapılmış değildir.

Bizim çalışmamızın amacı ise, XIX. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta kurulmuş olan para vakıflarının hukukî statülerini, kuruluş şartlarını, vakfi kuranların sosyal statülerini, vakıfların kuruluş amaçlarını, işleyişlerini, vakfedilen paraların miktarını vb. ele alarak ortaya çıkarmak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde kurulan vakıflarla Kıbrıs'takilerin benzeyen ve benzemeyen taraflarını tesbit ederek bir değerlendirme yapmaktır.

Bu çalışmada Kıbrıs Şer'iyeye Sicillerinde bulunan vakfiye kayıtları⁶ kullanılmış olup H.1217-H.1256 (M.1802-1840) yılları arasında kurulan 21 para vakfi (vakf-ı nükûd) incelenmiştir.⁷

³ Ahmet Akgündüz, *age*, s.158-162.

⁴ Ahmet Akgündüz, *age*, s.162-163.

⁵ Bu konuda tamamlanmış olan bir çalışmamız yayımlanmak üzere OTAM'a gönderilmiştir. XVIII. yüzyılın ilk yarısı için ayrıca bkz. Ali Efdal Özkul, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.255-256.

⁶ Kıbrıs Şer'iyeye Sicillerinin çok büyük bir bölümü KKTC Vakıflar İdaresi elinde bulunmaktadır. Bu araştırma yapılırken ne yazık ki bu arşiv araştırmaya açık olmadığı için KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri fotokopileri kullanılmıştır.

⁷ Bazı vakıflar doğrudan para vakfi değildir. Bir kısım arazi veya ev ile birlikte bir miktar da paradan oluşan vakıflar da vardır. Bizim çalışmamız doğrudan doğruya para vakfedilerek kurulan para vakıfları ile ilgilidir. Hem para hem de arazi vb. şeylerden oluşan vakıflar bu araştırmanın dışında bırakılmışlardır. Bununla birlikte böyle vakıflardan olan Kıbrıs Muhasıllı Seyyid Mehmet Efendi Vakfı'na zaman zaman temas edilmişse de ayrıntıya girilmemiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

1.XIX. yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kurulan Para Vakıfları ile İlgili Vakfiyeler

Kıbrıs'ta kurulan para vakıfları ile ilgili vakfiye kayıtlarında genel olarak vakfın mahiyeti ile ilgili şu sıra takip edilmiştir:

- 1.Dua⁸
- 2.Vakfi kuran kişinin (Vâkıfın) tanıtımı⁹
- 3.Mütevelli'nin Tanıtımı¹⁰
- 4.Vakfedilen paranın miktarı¹¹
- 5.Vâkıf kuran şahsın vakfın işleyişi ile ilgili şartları
- 6.Vakfın hukukî satüsü¹²
- 7.Vakfiyenin tarihi
- 8.Şahitler (Şühud-ül hâl)

⁸ Bu bölüme "Davet" de denir. Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998, s.360. Kıbrıs Şerîye Sicillerindeki bazı vakıf kayıtlarında da dua vardır. Örneğin bkz. Toplu Para Vakfı, KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi, Kıbrıs Şerîye Sicili (bundan sonra KŞS), Defter No:29, H. 1227-1230, s.51; Muhassıl Seyyid Mehmet Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:30, H. 1230-1233, s.207; Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42. Ancak bu bölüm her vakfiye kaydında yoktur. Örneğin bkz. Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.42, 48, 364;Hacı Mıstık Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.104.

⁹ Bu bölüm "Vâkıfın Tanımı" olarak da adlandırılır. Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **age**, s.361. Vakfi kuran kişinin Kıbrıs'ta yaşadığı yer, vâkıfın adı, bazen şahitleri, vâkıfın vekilinin ismi, mütevelli atanan kişi bu bölümde belirtilir: "*Cezire-i Kıbrıs'ta vâkı' medine-i Lefkoşa mahallâtından Ayasofya mahallesi sakinelerinden Şerife binti Mehmet nâm sahib-ül-hayr tarafından vakf ve da'va-yı rücu'a vekil olduğu zât-ı mezbûreyi ma'rifet-i şer'le arifân Kahveci Hasan ibn-i Ahmet ve Bakkal Şerif Hüseyin ibn-i Musa nâm kimesneler şehadetleriyle vekâleti sabit olan Abdüllatif Ağa ibn-i Ali nâm kimesne meclis'i şer'de vâkıf-ı mezbûra zikr-i âti vakfına mütevelli ihtiyar ve nasb eylediği Esseyd Feyzullah Efendi ...*", Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.42.

¹⁰ Bu bölüme "Mütevellinin Tanımı" da denir. Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **age**, s.361-362; "*Meclis-i şer'de vakf-ı mezbûra mütevelli olan ser-Tüccar El-hac Ömer Efendi (...)*", Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

¹¹ Bu bölüme "Mevkûfun Tanımı" da denilmektedir. Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **age**, s.362; "*Müvekkilem merkûme bin kuruş atyeb emvâlden ifrâz idüüb hasbet-en-lillah-ül-ehadd vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs idüüb (...)*", Rukiye Kadın bint-i Derviş Mehmet Efendi Vakfı, KŞS, Defter No, 36, H.1249-1251, s.108.

¹² Bu bölüm Mübahat S. Kütükoğlu'nun adı geçen eserinde "Vakıftan Rücu", Mütevelli'nin İtirazı, Hakimin Hükmü ve Vakfi Bozacıklar İçin Beddua" şeklindeki alt başlıklarla ele alınmıştır. Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **age**, s.364-365.

2.XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kurulan Nakit Para Vakıflarının Hukukî Temelleri

XIX. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'a kurulan para vakıflarının vakfiyelerinde vakfın hukukî statüsü genellikle uzun uzun¹³ açıklanmıştır. Örneğin 1802 tarihinde kurulan Morevî El-hac Mehmet Efendi İbn-i El-hac İbrahim Efendi vakfının ilgili kısmı şöyledir:

“Deyü ta'yin-i şürût ve kuyûd-ı birle meblağ-ı mezkûr müteveli-i merkûma teslim idildikde ol dahi ahz ve kabz eyledi didikde gibb-üt-tasdik-üs-şer'i vâkıf-ı merkûm semt-i vifâkdan cânib-i şikâka azim olmağla vakf-ı nükûd ind-el-eimme-i selâse sahih olmamağla vakfiyyetten rücu' eyledikde müteveli-i merkûm cevâb-ı bâ-savâba sülûk ile eğerçi kazıyye minvâl-i muharrer üzeredir. Lâkin İmam Züfer kavli üzere vakf-ı nükûd ve ana müteferri' olan şürût ve kuyud sahih olmağla İmam-ı müşarunileyh kavliyle sıhhatine hüküm rica iderim didikde hakim-i mümaileyh dahi cânib-i vakfi evveli görüb sıhhat-i vakfa hüküm idicek vâkıf-ı merkûm tekrar davaya tasaddi idüb eğerçi vakf hükm-i hakimle sıhhat bulur. Lâkin İmam-ı azam katında sıhhat lüzumu müstelzim olmamağla binaenaleyh vakfiyyetten rücu' ve mülke istirdâd murad iderim didikde müteveli-i merkûm yine cevab-ı bâ-savâba tasaddi idüb gerçi kazıyye minvâl-i meşrûh üzeredir. Lâkin İmam Yusuf ve İmam Muhammed rahmetullah katlarında vâkıfın mücerred vakfiyyet kavliyle ve zikr-i te'yid ile vakfa lüzum arız olmağla imameyn-i müşarunileyhüma kavilleri üzere lüzûmuna dahi hüküm rica iderim didikde hakim-i mümaileyh imameyn-i hüâmameyn kavilleri üzere hüküm ve kaza idicek vakf sahih ve lâzım olub min b'ad nakz ve tahvili adem-ül-ihimal oldu. Hurrire fi el-yevm-ül-hâmis-aşer min mâh-ı Cemaziyelevvel sene seb'a-aşer ve mieteyn ve elf.”¹⁴

Bazı vakfiyelerde ise vakfın hukukî statüsü ile ilgili olarak kısa bir açıklama ile yetinilmiştir. Örneğin, 1837 tarihinde kurulan Rahime Hatun binti El-hac Mustafa Vakfının ilgili kısmı şöyledir:

“Deyü ta'yin-i şürût ve tebyîn-i kuyûd-ı birle meblağ-ı mezkûreyi müteveli-i merkûma teslim eyledi didikde gibb-üt-tasdik vekil-i merkûm kema-hû¹⁵ el-mestûr¹⁶ fil kitab-ül fikhiyye vakf-ı mezkûrdan bil-vekâle rücu' ve müteveli-i mümaileyh ile eimme-i

¹³ Örneğin bkz. Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No: 24, H.1215-1217, s.42; Emine bint-i Mehmet bin Safer Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.159-160.

¹⁴ Morevî El-hac Mehmet Efendi İbn-i El-hac İbrahim Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.48. (Vakfın kuruluş tarihi:15 Cemaziyelevvel 1217=13 Eylül 1802)

¹⁵ Kemâ-hû:Olduğu gibi

¹⁶ Mestûr:Yazılmış

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

*Hanişe hazerâtının akvâl-i şerîfleri üzere hakim-i mevki' sadr-ı kitab lâ-zâle hükme cari bi-hakk ve-s-savab nezdinde müterâfiân ve her biri fasl ve hatme talebân olduklarında hakim-i mümaileyh canib-i vakfi evvelî ve ahirî görüb vakf-ı şerîfin sıhhat ve lüzûmuyla hükm ve vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım ve müttehim olub ...*¹⁷

İncelediğimiz döneme ait iki vakfiye kaydında ise vakfın hukukî statüsüne hiç değinilmemiştir. Bunlardan birincisi 1813 yılında kurulan El-hac Mısdık ibni Hasan Efendi Vakfı kayıdır.¹⁸ İkincisi ise 1818 yılında kurulan Ornutalı El-hac Ahmet Efendi Vakfı kayıdır.¹⁹

XIX. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta kurulan ve inceleme imkanı bulduğumuz 21 para vakfı ile ilgili vakfiye kayıtlarının 19'unda vakfın hukukî statüsü, bazen uzun uzadıya bezen de kısaca açıklanmıştır. Bu açıklamada para vakıflarının iki önemli özelliği üzerinde durulmuştur. Bu özellikler şunlardır:

1. İslâm hukukuna göre para vakfının caiz [sahih] olması
2. İslâm hukukuna göre para vakfının bağlayıcı [lüzum/lâzım]²⁰ olması

İncelediğimiz ve vakfın statüsünün açıklandığı 21 vakfiye kaydının 20'sinde para vakfının caiz [sahih] oluşu İmam Züfer'e atfedilmiştir. Bir vakıf kaydı zaten oldukça kısadır ve herhangi bir atıf veya açıklama yoktur.²¹ Bazen para vakfının caiz [sahih] oluşu konusunda doğrudan doğruya İmam Züfer'in ismi zikredilmiş²² çoğu kez ise para vakıflarının sıhhati konusu Abdullah El-Ensari'nin İmam Züfer'den naklettiği fetvaya/rivayete dayandırılmıştır.²³

¹⁷ Rahime Hatun bint-i El-hac Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.134. Çok benzer ifadeler için bkz. Pençizade Seyyid Mehmet Efendi bin Mustafa Vakfı Vakfiyesi, KŞS, aynı defter, s.131.

¹⁸ Hacı Mısdık Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.104.

¹⁹ Ornutalı El-hac Ahmet Vakfı, KŞS, Defter No: 30, H.1230-1233, s.197.

²⁰ Ahmet Akgündüz bu ilkeyi şöyle açıklamaktadır: "Lüzum: Bir hukuki muamelenin geçerli olarak kurulduktan sonra taraflardan biri tarafından feshedilmemesi, tek taraflı bir muamele ise, artık dönülmemesi" (...) Ona göre lüzumlu olduğuna hükmedilen vakıflar, "feshi mümkün olmayan vakıflardır. Vakfeden veya miraçılar, böyle bir vakıf muamelesinden dönemeyeceği gibi, kadı dahi bu çeşit vakıfları iptal edemez." Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, TTK Yayını, Ankara 1988, s.95.

²¹ Bkz. Hacı Mıstık Vakfı, KŞS, Defter No:29, 1230-1233, s.104.

²² "Lâkin İmam Züfer kavli üzere vakf-ı nükûd ve ana müteferri' kuyûd ve şürût sahih olmağla (...)", Morevî El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.48; "Vakf-ı nükûd (...) İmam Züfer aleyhirahmet-ül-ekber indinde sahih olmağla", Hatike Kadın bint-i El-merhum Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.125.

²³ "Lakin İmam Züfer aliyye-rahmet-ül-mülk-ül ekberden İmam Muhammed bin Abdullah El-Ensari aliyye-rahmet-ül-mülk-ül bari rivayeti üzere vakf-ı nükûd ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Para vakıflarının bağlayıcı [lüzum] olması konusunda ise İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammet'e atıf yapılmıştır. Bazen bu iki imamın görüşleri ayrı ayrı verilerek vakfın bağlayıcı [lüzumlu] olduğuna karar verilmiştir.²⁴ Bazen ise bu iki imamın görüşleri birleştirilmiş²⁵ para vakıflarının lüzumlu (bağlayıcı) olduğu belirtilmiştir.

3.XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kurulan Nakit Para Vakıflarında Vâkıflar, Vâkıf Vekilleri ve Mütevelliler

Kıbrıs'ta para vakfı kuranlar vakıflarının haiz olması gereken şartları vakfiyelerinde uzun uzun açıklamışlardır. Bu vakfiyelerde, eğer varsa duadan sonra, vâkıf tanıtılmaktadır. Bir vâkıf genellikle şöyle tanımlanmıştır:

1. "Cezire-i Kıbrıs'ta vâki' medine-i Lefkoşa mahallâtından Ayasofya Mahallesi sakinelerinden Şerife Fatma binti Mehmet nâm sahibet-ül-hayrın tarafından (...)"²⁶

2. "Cezire-i Kıbrıs'ta mahruse-i Lefkoşa mahallâtından Haydar Paşa mahallesi sakinelerinden sahibet-ül-hayrât vel hasenât-ı ma'rifet-üz-zât Fatma Kadın bint-i Esseyd Ali tarafından (...)"²⁷

ana müteferri' olan şürût ve kuyûd sahih (...), Muhassıl Esseyyid Mehmet Emin Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156; "İmam Züfer'den Abdullah El-Ensari'nin rivâyeti üzere vakf-ı nükûd sahih (...)", Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.51; "İmam Züfer Hazretlerinden İmam Ensari rivâyeti üzere vakf-ı nükûd ve ana müteferri' olan şürût ve kuyûd sahih (...)", Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

²⁴ "Lakin İmam Ebu Yusuf katında vâkıfın mücerred vakfiyyet kavliyle vakıf sahih ve lâzım olub İmam Muhammed katında teslimi müteveli zikr-i te'yid ile vakfa lüzum arz olmağla (...)", Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No: 24, H.1215-1217, s.42; "İmam Ebu Yusuf mezheb-i hatırlarında vâkıfın mücerred vakıf kavliyle vakıf sahih ve lâzım ve sıhhat lüzumu müztelzim olub İmam Muhammed bin Hasan Eş-Şeybânî rey'-i münirlerinde teslim-ül-müteveli ve zikr-i müebbed ile vakfa lâzım arz olmağla (...)", Muhassıl Esseyyid Mehmet Emin Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156; "İmam Ebu Yusuf Hazretleri katında vâkıf mücerred vakfiyyet demekle ve İmam Muhammed Hazretleri indinde teslim-ül-müteveli bulunmağla vakıf sahih ve sıhhat-i vakfiyyet lüzumundan müfarekât itmekle (...)", Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

²⁵ "İmam Yusuf ve İmam Muhammed Hazretlerinin indinde vâkıf mutlaka vakfiyyet demekle ve teslim-ül-müteveli itmekle lüzum arz ve sıhhat lüzumundan gayr-ı müfârik (...)", Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyyid Yakub Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.125; "İmam Yusuf ve İmam Muhammed Hazretleri indinde sıhhat-i lüzumdan müfarekât itmez.", Fatma Kadın bint-i Esseyyid Ali Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.37

²⁶ Şerife Kadın bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No: 24, H.1215-1217, s.42.

²⁷ Fatma Kadın bint-i Esseyyid Ali Vakfı, KŞS, Defter No: 37, H.1251-1254, s.37.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

3. “Kıbrıs Ceziresinde bil-fiil Muhassıl olan hacedân-ı divân-ı hümâyûndan kıdvet-ül emacid vel ekârim saadetlü Esseyd Mehmet Emin Efendi (...) hazretlerinin taraf-ı bahir-ül- şeriflerinden (...)”²⁸

Vakfî kuranların sayısı birden fazla ise hepsi vakfiyede birer birer sayılmıştır. İncelediğimiz dönemde bu tür iki vakıf vardır ve bu vakıfların vakfiyelerinde vâkıflar şu şekilde ifade olunmuşlardır:

1. “Cezire-i Kıbrıs’da vâki‘ medine-i Lefkoşa sakinlerinden ashâb-ül-hayrât vel hasenât hâlâ cezire-i mezbûre Muhassılı atufetlü Esseyd Mehmed Emin Efendi ve Müderris İbrahim Efendi ve Kâtib Hasan Efendi ve Mahkeme Kâtibi Mehmed Efendi ve Vaizzâde Mehmed Efendi ve Müftüzâde Hafız Mehmed Efendi ve biraderi Ali Efendi ve biraderi Ahmed Efendi ve Emirzâde Hasan Efendi ve Çömez Mehmed Efendi ve Saraczâde Mustafa Efendi ve şeyh-üs seb‘a Ahmet Efendi ve Abdullah Velizâde Hacı Ali Efendi ve Seyyid Ahmet oğlu Mehmed Efendi ve Hacı Veliyüddin Efendi ve Abdurrahman Efendi ve Musa Efendi ve Basmacı El-hac Hasan ve Derviş Efendi ve Miralay El-hac Mehmed Efendi ve Seyyid El-hac Mehmed Ağa ve Emir-ül-hac Mehmed Ağa ve Defterdar Hasan Efendi ve Basmacı El-hac Mustafa ve Basmacı Usta Hüseyin ve Basmacı Uzun İbrahim ve Babuşçu Yakub ve Çeribaşı Ahmed Ağa ve Babuşçu Osman ve Kaytaz El-hac Mustafa Ağa ve diğer El-hac Mustafa ve Hatice Hatun ve Zaim Mustafa Ağa ve Hafız Mustafa Efendi taraflarından (...)”²⁹

2. “Hâlâ Kıbrıs Muhasılı devletlü Esseyd Elhac Mehmed Ağa Hazretleri ve Miralay-ı Lefkoşa Menteşîzade Saadetlü Esseyd Hüseyin Ağa ve defter[dar]-ı Cezire İzzetlü Hüseyin Ağa ve Tüccar Koberd (?) oğlu El-hac Hasan ve Tüccar El-hac Feyzullah ve Kırnılı Tüccar El-hac Mehmed ve Kazzaz El-hac Hafız Hüseyin Efendi ve Tüccar Şerif Ağa ve Tüccar Çolak El-hac Mehmed Ağa ve Yatık(?) oğlu Hafız Osman ve Kebabcı oğlu Hacı Salih ve Babuşçu Yarasa Ahmed ve Basmacı Sofî Hacı Mustafa ve Seyyid Ahmed-zade Elhac Mehmed Efendi ve Şerbetci oğlu Basmacı Hafız Mustafa taraflarından (...)”³⁰

Lefkoşa sicillerinde belirtilen ve incelediğimiz para vakıflarını kuranların hepsi Lefkoşa’lıdır ve Lefkoşa şehrinin değişik mahallelerinde yaşamaktadırlar. Vâkıflar bu şekilde belirtildikten

²⁸ Muhassıl Esseyyid Mehmet Emin Efendi Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.156.

²⁹ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.51.

³⁰ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

sonra, eğer varsa vekilin vekilliğine şahitlik eden şahitler belirtilmiş,³¹ vâkıfın vekili ile mütevellinin isimleri zikredilmiştir. Bu arada her ikisinin de kadı huzurunda bulunduğu belirtilmiştir. Söz gelimi 24 Haziran 1802 tarihinde kurulan Şerife Fatma binti Mehmet Vakfı vakfiyesine göre, Şerife Hanımın vekili Abdülatif Ağa, vakfın mütevellisi ise Es-seyd Feyzullah Efendi idi ve her ikisi de kadı huzurunda hazır bulunuyordu.³² Yine 1 Ağustos 1840 tarihinde kurulan Hatike Kadın binti Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı vakfiyesine göre, Hatike Kadın'ın vekili El-hac Mehmet Efendi ibn-i Feyzullah, vakfın mütevellisi ise Osman Efendi ibn-i Derviş'ti ve bunlar da kadı huzurunda hazır bulunuyorlardı.³³

İncelediğimiz dönemde kurulan 21 para vakfından 8 tanesi kadınlar tarafından kurulmuştur. Vakfın sicile kaydı sırasında, bu kadınlardan hiç birisi mahkemede hazır bulunmamıştır. Mahkemede vekilleri tarafından temsil edilmişlerdir.³⁴ Bununla birlikte, 14 Ekim 1813'te kurulan Hacı Mıstık vakfı hariç,³⁵ bütün vakıfların birer mütevellisi vardır ve mahkemede hem vekil hem de mütevellî birlikte yer almışlardır.

Mahkemedeki tescil sırasında vekil tarafından temsil edilme birden fazla kişinin bir araya gelerek kurdukları para vakıflarında da görülmektedir. Bu anlamda ele aldığımız dönemde kurulan para vakıflarından 2 tanesi toplu para vakfidir ve para vakfedenler

³¹ “*Arifân Kahveci Hasan ibn-i Ahmed ve bakkal Şerif Hüseyin ibn-i Musa nâm kimesneler şehadetleriyle (...)*”, Şerife Fatma binti Mehmet Vakfı, KŞS, No:24, H.1215-1217, s.42; “*Çavuşlar Emîni Esseyd Mustafa Ağa ibn-i İbrahim ve Muhzır Ağası Mehmed Ağa İbn-i Hüseyin nâm kimesneler şehadetleriyle (...)*”, Muhassıl Esseyyid Mehmet Emin Efendi Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.156; “*Nuhzade Osman Efendi ve merkûmun oğlu İbrahim Efendi nâm kimesneler şehadetleriyle (...)*”, Rukiye Kadın binti Derviş Mehmet Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.108.

³² Şerife Fatma binti Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No.24, H.1215-1217, s.42.

³³ Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyyid Yakub, KŞS, No:38, H. 1254-1257, s.125.

³⁴ Örneğin 25 Ekim 1834 tarihinde kurulan Rukiye binti Derviş Mehmet Vakfı'nın kurucusu kadın olduğu için mahkemede kayıt sırasında kendisini vekil olarak Nuhzade Osman Efendi temsil etmiştir. Rukiye Kadın binti Derviş Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.108.

³⁵ Hacı Mıstık Vakfı ile ilgili kayıta, Lefkoşa'da bulunan Baf Kapısı yanındaki dükkânlar önünde bulunan mescidde imamlık yapanlara üç vakitte namazdan sonra “Aşr Suresi” okumaları için Lefkoşa Korkud Efendi Mahallesi'nde ikamet etmekte olan El-hac Mıstık ibn-i Hasan'ın 50 kuruş vakfettiği, hasıl olan nemasından namazdan sonra “Aşr Suresi” okuyan imam efendiye para verilmesini istediği, İmam Efendi “Aşr Suresi”nin sevabını ruhuma hediye etsin dediği, ama imam efendi bunu yapmaz ise para verilmesini dediği belirtilmiştir. Başka bir açıklama olmadığı gibi mütevelliden de bahsedilmemiştir. Bkz. KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.104.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

mahkemede vekilleri tarafından temsil edilmişlerdir.³⁶ Vekilin görevi “*vakf-ı âti-ül-beyânı ikrara ve rücu' ve istirdada (...)*”³⁷ yardımcı olmaktır. Bazı vakıf kayıtlarında ise bizzat vakfeden kişi mahkemede hazır bulunmuştur.³⁸

Ele alınan vakıflardan 11 vakfın tescili sırasında vakfi kuranlar mahkemede müteveli ile birlikte yer almışlardır.³⁹ Bir vakıf kaydı ise çok kısadır ve bu konuda ayrıntılı bilgi yoktur.⁴⁰

İncelenen para vakıflarında iki müteveli ile karşılaşılmaktadır. İlk müteveli vakfın kaydı sırasında varsa vekille, vekil yoksa vâkıfın kendisiyle birlikte mahkemede hazır bulunmuştur. İkinci müteveli ise vakıf kurulduktan sonra vakfi idare edecek olan mütevellidir ve bu ikisi birbirinden farklıdır. Bu nedenle ilkinde “*kurucu müteveli*”, ikincisine ise “*idareci müteveli*” adı verilebilir. Kurucu mütevellinin görev süresi vakfın sicile kaydedilmesi ile sona ermektedir. Ancak kurucu müteveli idareci müteveli olarak da atanabilmektedir. İdareci mütevellilerin görev süresi ömür boyudur. Bu durum para vakfı dışındaki vakıflarda da vardır.

Vakfın kaydı sırasında kurucu mütevellinin varlığı bir ön şart olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü para vakfının kayıt işlemlerinin islâm hukukuna uygun olarak tamamlanması için mahkemede bir kurucu müteveli olması gerekmektedir. Mütevellinin görevi bir kayıta “*meclis-i şer'-i enverde vakf-ı âti-ül-beyân-ı mezkûru li-ecl-it-tescil vel emr-ül itmâm (...)*”⁴¹ şeklinde belirtilmiştir.

Para vakfedenler veya onların vekilleri, mütevellilik hizmeti karşılığı olarak vakfın idareci mütevellisine verilecek yıllık ücreti ve vakfın idareci mütevellisi olmak hakkının kimlerde olduğu konusunu da açıklığa kavuşturmuşlardır. 1802 yılında kurulan Şerife Fatma bint-

³⁶Bkz. Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.51; Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

³⁷ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.51.

³⁸ “*Atyeb emvâl ve hüsn-i menâlimden yedi yüz elli kuruş ifrâz ve (...)* vakf ve müteveli-i mümaileyhe teslim ve şöyle şürût eyledim ki (...)”, Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyid Yakup Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.125; “*Atyeb emvâlimden yalnız iki bin guruş ifrâz ve (...)* vakf ve habs edüb şöyle şürût eyledim ki (...)” Emir-ül-Hac Mehmet Ağa bin ismail Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.247.

³⁹ Örneğin 13 Eylül 1802 tarihinde kurulan Morevi El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim Vakfı'nın ilgili bölümü şöyledir: “*Medine-i Lefkoşa sukkânından ashâb-ı hayrâtan Morevî El-hac Mehmed Efendi İbn-i El-hac İbrahim meclis-i şer'de li-ecl-it-tescil taraf-ı şer'iden müteveli ta'yin olunan hatib Ahmed Efendi ibn-i Mustafa Efendi (...)*”, Morevî El-hac Mehmet Emin Efendi ibn-i El-hac İbrahim Vakfı, KŞS, Defter No: 24, H.1215-1217, s.48.

⁴⁰Bkz. Hacı Mıstık Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.104.

⁴¹ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.51.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

i Mehmet Vakfi kaydına göre, vakfın kurucu mütevellisi Esseyd Feyzullah Efendi'dir ve kayıt sırasında mahkemede hazır bulunmuştur. Söz konusu vakfa mütevellî olacak kişinin yıllık ücreti 5 kuruştur. Vakfiye şartlarına göre, kurucu mütevellî olan Feyzullah Efendi vakıf resmen işlerlik kazandıktan sonra idareci mütevellîlik görevini de yürütecekti. Feyzullah Efendi'nin ölümünden sonra ise şu anda Ayasofya Camisi müezzini olan Feyzullah Efendi'nin yerine kim müezzin olursa vakfın idareci mütevellisi de o kişi olacaktı. Yani mütevellî olmak hakkı Ayasofya Camisi müezzinlerine aitti.⁴²

1818 tarihinde kurulan Bilâl Ağa bin Hasan Ağa Vakfı'nın yıllık mütevellî ücreti "*tevlîyyet hidmeti için mahiyye iki guruş*", yani aylık 2, yıllık 24 kuruştur. Vakfın kurucu mütevellisi Haydar Paşa Camii-i şerifi müderrisi Mehmet Efendi ibn-i Abdullah idi. Vakfiyeye göre, vakıf kaydedilip de resmen işlerlik kazandığı zaman kurucu mütevellî Mehmet Efendi ibn-i Abdullah vakfın idareci mütevellisi de olacaktı. Sicile kaydedilen vakıf şartlarına göre, idareci mütevellî Mehmet Efendi ibn-i Abdullah'ın ölümünden sonra "*hük-m-i hakim-i şer'i ve nazır-ı vakf re'y ve intihabıyla bir mütedeyyin ve kanaatkâr kimene mütevellî nasb ve tayin (...)*"⁴³ olunacaktı.

İncelediğimiz dönemde kurulan para vakıflarından bazılarının kurucuları hayatta oldukları sürece vakfın idareci mütevellisinin kendileri olacağını kayda geçirtmişlerdir. 1813 yılında kurulan Esseyd El-hac Ali Efendi bin Abdülhadi Vakfı bu tür vakıflardandır. Vakfı kuran kişi hayatta olduğu sürece idareci mütevellinin kendisi olacağını belirtmiştir. Kendisinin ölümünden sonra ise akrabasının en yaşlı ve namuslu vakfın nazırı tarafından mütevellî olarak atanacaktı.⁴⁴ Bazı vakıflarda ise vâkıf kendisinin ölümünden sonra vakfın mütevellisinin erkek evlatlarından en yaşlı ve en akıllısının/uygununun idareci mütevellî seçilmesini şart olarak ortaya koymuştur.⁴⁵ Bazı vakfiye kayıtlarında vakfı kuran kişinin soyu

⁴² Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.42.

⁴³ Bilâl Ağa bin Hasan Ağa Vakfı, KŞS, Defter No: 30, H.1230-1233, s.209.

⁴⁴ "*Vakf-ı mezkûra kendim mütevellî olub ba'de-t-vefat nazır-ı mümaileyh ma'rifetiyle akrabamın erşed ve afif ve tevlîyete salih (...)* bir kimesne mütevellî nasb oluna," Esseyd El-hac Ali Efendi bin Abdülhadi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.53; "*Tevlîyyet-i vakf-ı mezbûr kendüme meşrût (...)*", Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyd Yakup Vakfı, KŞS, Defter No: 36, H. 1249-1251, s.125; "*Ve kendim (...)* olduğum müddetce vakf-ı mezbûra mütevellî olub (...)" ,Emir-ül Hac Mehmet Ağa bin İsmail Ağa Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.247.

⁴⁵ "*Ba'd-el-vefat evlâd-ı zükûrundan ekber ve erşedi ber vech-i bâlâ mütevellî ola (...)*",Emir-ül Hac Mehmet Ağa bin İsmail Ağa Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.247; "*Ba'de-hüma evlâd ve evlâd ve evlâdının batnen ba'de batnın ekber ve erşedi kezalik mütevellî ola (...)*", Hatike Kadın binti Zangalak Hacı Mustafâ ağa Vakfı, KŞS, Defter No:38, h.1254-1257, s.125.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

tükenirse o zaman kimin mütevellî atanacağı konusu da açıklığa kavuşturulmuştur. 1840 yılında kurulan Hatike Kadın bint-i Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı kaydına göre, vâkıfın soyunun tükenmesi halinde Kıbrıs müftüsünün onayı ve yardımıyla dindar ve doğru davranışlı bir kimse mütevellî atanacaktı.⁴⁶

4.XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kurulan Nakit Para Vakıflarında Vakfedilen Para Miktarı ve Bu Paraların İşletilmesi

Söz konusu dönemde kurulan ve bizim inceleme imkânı bulduğumuz para vakıfları aracılığı ile vakfedilen en düşük para miktarı 50 kuruş⁴⁷, en yüksek para miktarı ise 8000 kuruştur.⁴⁸ Ele aldığımız 21 para vakfında vakfedilen paraların toplamı ise 40,300 kuruştur.

Söz konusu para vakıflarından 2 tanesi birden fazla kişinin bir araya gelerek kurdukları para vakfidir. Bu vakıflardan birincisi 29 Şubat 1812 tarihinde kurulan ve 35 kişinin iştirak ettiği toplam 2,500 kuruşluk bir vakıftır. Bu vakfın kurulmasında yer alan kişiler ve katkıları olan miktarlar şöyledir:

“Muhassıl-ı mümaileyh hazretleri yüz doksan guruş ve mümaileyh Müderris İbrahim Efendi elli guruş ve mümaileyh Kâtib Hasan Efendi iki yüz guruş ve mümaileyh Kâtib Mehmed Efendi elli guruş ve Vaizzâde Mehmed Efendi elli guruş ve Müftüzâde Mustafa Efendi yüz guruş ve biraderi Ali Efendi yüz guruş ve biraderi Ahmed Efendi yüz guruş ve merkûm Emirzâde Hasan Efendi yüz guruş ve merkûm Çömez Mehmed Efendi yirmi beş guruş ve merkûm Sarraczâde Mustafa Efendi yirmi beş guruş ve merkûm şeyh-üs seb'a Efendi elli guruş ve merkûm Abdullah Veli Efendizâde Hacı Ali Efendi elli guruş ve merkûm Seyyid Ahmetzâde Mehmed Efendi yüz guruş ve merkûm El-hac Velîyüddin Efendi yirmi beş guruş ve merkûm Abdurrahman Efendi elli guruş ve merkûm Musa Efendi yirmi guruş ve merkûm Basmacı Hacı Hasan kırk guruş ve merkûm Derviş Efendi yirmi beş guruş ve mîr-i mümaileyh El-hac Mehmed Ağa elli guruş ve mümaileyh Esseyd El-hac Mehmed Ağa yüz guruş ve merkûm Emir-ül-hac Mehmed Ağa elli guruş ve Defterdar-ı mümaileyh Hasan Efendi yetmiş altı guruş ve Basmacı Hacı Hafız yirmi beş guruş ve merkûm

⁴⁶ “Cezirede mezun bil-ifta olan efendinin re'y ve ma'rifetiyle müteveyyin ve müstakîm-ül etvâr kimesne mütevellî ve münasibi vechile vazife-i tevliyyete tayin oluna (...)”, Hatike Kadın binti Zangalak Hacı Mustafa ağa Vakfı, KŞS, Defter No:38, H.1254-1257, s.125.

⁴⁷ Bkz. Hacı Mıstık Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.104.

⁴⁸ Bkz. Uncuzade Seyyid Mehmet Efendi bin Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.131.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

*Basmacı Usta Hüseyin elli guruş ve merkûm Basmacı Uzun İbrahim elli guruş ve merkûm Babuşçu Yakub yirmi beş guruş ve Çeribaşı merkûm Ahmed Ağa yirmi beş guruş ve Babuşçu Osman elli guruş ve Kaytaz-ı merkûm Hacı elli guruş ve diğer Mustafa merkûm elli guruş ve mezbûre Hatice Hatun elli guruş ve merkûm Zaim Mustafa Ağa elli guruş ve merkûm Hafız Mustafa Efendi yirmi beş guruş ki cemân iki bin beş yüz guruş (...)*⁴⁹

İkinci toplu para vakfı ise 27 Nisan 1834 tarihinde kurulan ve 15 kişinin iştirak ettiği toplam 7,500 kuruşluk bir vakıftır. Bu vakfın kurulmasında yer alan kişiler ve katkıları olan miktarlar şöyledir:

*“Mestûr-ül-esâmi ashâb-ı hayrâtdan Muhassıl-ı müşarunileyh Hazretleri bin guruş ve Miralay-ı mümaileyh bin guruş ve defterdar-ı mümaileyh iki yüz guruş ve nîm beş yüz guruş ve Koberd (?) oğlu merkûmun iki yüz guruş ve merkûm El-hac Feyzullah dört yüz guruş ve Kırnalı merkûmun El-hac Mehmed’in yüz elli guruş ve mütevellî-i vakf-ı mezbûr Elhac Ömer Efendi’nin iki bin guruş ve merkûm Hafız Hüseyin Efendi’nin iki yüz guruş ve merkûm Şerif Ağa’nın iki yüz elli guruş ve merkûm Çolak El-hac Mehmed’in iki yüz guruş ve Yatık (?) oğlu merkûmun üç yüz guruş ve Kebabcı oğlu merkûmun iki yüz guruş ve Babuşçu merkûm Yarasa Ahmed’in iki yüz guruş ve Basmacı merkûm Sofî Hacı Mustafa’nın yüz guruş ve Seyyid Ahmed-zade merkûm Hacı Mehmed Efendi’nin iki yüz elli guruş ve Şerbetci oğlu merkûm Basmacı Hafız’ın yüz guruş ve Mü’mine bint-i Hasan nâm Hatun’un iki yüz elli guruş ki cem’ân yedi bin beş yüz guruş (...)*⁵⁰

Para vakıflarını kuranlar söz konusu para vakıfları için vakfedilen ve mütevellîye teslim edilen paraların nasıl işletileceğini de kayda geçirtmişlerdir. İncelediğimiz 21 para vakfının 4 tanesinde paranın nasıl işletileceği konusu açıkça belirtilmemiştir. Bu tür vakıflardan birincisi 11 Cemaziyelevvel 1228 [12 Mayıs 1813] tarihinde kurulan Basmacı Sarı İbrahim Vakfı’dır. Bu vakfın kaydında *“Meblâğ-ı mezbûr yed-i mütevellî-i cami-i mezbûr ile ali-vech-ül-helâl istirbâh olunub (...)*⁵¹ denilerek sadece vakfedilen paranın mütevellî eliyle işletileceği belirtilmiştir. 11 Rebiülevvel 1233 [19 Ocak 1818] tarihinde kurulan Ornutalı El-hac Ahmet Vakfı’nın kaydında sadece *“Mütevellî (...) Babuşçu Mustafa İbn-i Hüseyin ma’rifetiyle meblâğ-ı mezbûr ber vech-i şer’ istirbah (...)*⁵² olunacaktır denilmektedir. 18

⁴⁹ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.51.

⁵⁰ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No: 36, H.1249-1251, s.42.

⁵¹ Basmacı Sarı İbrahim Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.73.

⁵² Ornutalı El-hac Ahmet Vakfı, KŞS, Defter No: 30, H.1230-1233, s.197.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şevvâl 1228 [14 Ekim 1813] tarihinde kurulan Hacı Mıstık Vakfı ile ilgili kayıta da yalnızca “*hasıl olan nemasından (...)*”⁵³ denilmektedir. 7 Zilhicce 1250 [6 Nisan 1835] tarihinde kurulan Uncuzade Seyyid Mehmet Efendi bin Mustafa Vakfı kaydında ise “*Meblâğ-ı mezbûr bin kuruluş imâl ve irbâh olunub (...)*”⁵⁴ denilmiş ve başka bir açıklama yapılmamıştır. Bu kayıtlar açıklayıcı değilse de vakfedilen bu paraların işletilmesinde yaygın olan “*muamele-i şer'îye*” usûlü ile işletilmelerinin söz konusu olduğu düşünülebilir.

İncelenen diğer 18 para vakfının hepsinde vakfedilen paranın nasıl işletileceği konusu açıkça belirtilmiştir. Örneğin 22 Safer 1217 [24 Haziran 1802] tarihinde kurulan Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı ile ilgili kayda göre “*Meblâğ-ı mezkûr yed-i mütevellî ile onu on bir buçuk hesabı üzere istirbah (...)*”⁵⁵ olunacaktır. Benzer ifadeler diğer 17 para vakfında da aşağı yukarı aynıdır.⁵⁶

Kayıtlarda geçen “*onu on bir buçuk*” ifadesini %15 olarak anlamak ve değerlendirmek gerekmektedir.⁵⁷ Bu yüzde 15'lik ribh(gelir/kazanç) oranı yıllıktır. İncelediğimiz vakıf kayıtlarından sadece 2 tanesinde bir yıllık zaman dilimi açıkça belirtilmiştir. Bu vakıflardan birincisi 17 Zilhicce 1251 [4 Nisan 1836] tarihinde kurulan Fatma Kadın bint-i Esseyd Ali Vakfı'dır. Bu vakıf kaydında “*Meblâğ-ı mezbûr yed-i mütevellî ile senevî onu on bir buçuk hesabı üzere istirbah olunub (...)*”⁵⁸ denilerek söz konusu %15'lik ribh (faiz) oranının yıllık olduğu açıkça yazılmıştır. Bu konunun açıkça ifade edildiği bir diğer para vakfı ise gurre-i Muharrem 1254 [Mart 1838] tarihinde kurulan Emine bint-i Mehmet bin Safer Vakfı'dır. Bu vakfın

⁵³ Hacı Mıstık Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s. 104.

⁵⁴ Uncuzade Seyyid Mehmet Efendi bin Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s. 131.

⁵⁵ Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s. 42.

⁵⁶ Şu kayıtlar örnek olarak verilebilir: “*Meblâğ-ı mezbûr yed-i mütevellî ile onu on bir buçuk hesabı üzere istirbah olunub (...)*”, Morevî El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s. 48; “*Ve meblâğ-ı mezbûr yedi yüz kuruluş onu on bir buçuk hesabı üzere imâl ve istirbah olunub (...)*”, Hafize Hanım bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s. 156-157; “*Mebâlîğ-i mezkûre (...)* onu on bir buçuk hesabı üzerinden istirbah olunub (...)”, Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s. 51; “*Meblâğ-ı mezkûr onu on bir buçuk hesabı üzere ali vech-ül-helâl istirbah ve istiğlâl olunub (...)*”, Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s. 42; “*Meblâğ-ı mezbûr bin beş yüz kuruluş yed-i mütevellî ile onu on bir buçuk hesabı üzere imâl ve irbâh olunub (...)*” Rahime Hatun bint-i El-hac Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s. 134.

⁵⁷ Bkz. Ahmet Akgündüz, *age*, s.162; Mehmet Şimşek, “Osmanlı Cemiyeti'nde Para Vakıfları Üzerine Münâkaşalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. XXVII, 1985, .218.

⁵⁸ Fatma Kadın bint-i Esseyyid Ali Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s. 37.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

kaydında da “*Meblâğ-ı mezbûr yed-i mütevellî ile sene be sene onu on bir buçuk hesabı üzere (...) istirbâh ve istiğlâl olunub (...)*”⁵⁹ denilerek söz konusu faizin yıllık olduğu vurgulanmıştır.

Süre belirtilmeyen ancak %15’lik gelirle/kazançla vakfedilen paraların işletileceğinin açıklandığı vakıf kayıtları dikkatle incelendiği zaman aslında söz konusu sürenin bir yıl olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Çünkü vakfedilen paradan elde edilen gelirlerin harcanmasında hesaplar yıllık olarak yapılmıştır. Örneğin mütevellîye verilecek ücretin yıllık olduğu açıkça belirtilmiştir.⁶⁰

Vakfedilen paralar %15’lik yıllık kazançla/gelirle işletilirken işletilen vakıf para için sağlam garantiler arandığı ve bunun sicile kaydedildiği görülmektedir. İncelediğimiz para vakıflarının 11 tanesinin kaydında bu açıkça görülmektedir. Kayıtların arasında bazı farklar olmasına rağmen vakfedilen paraların mütevellî eliyle “*rehn-i kâvî veyahut kefil-i melî ile*”⁶¹ ribh veya istirbâh olunması (kazançla/gelirle işletilmesi) istenilmiştir. “*Rehni kavî*” söz konusu vakıf parasının “*güçlü bir rehin karşılığında*” isteyen kişiye mütevellî eliyle %15 yıllık kazançla/gelirle verilebileceği anlamına gelmektedir. “*Kefil-i melî*”⁶² ise söz konusu vakıf parasının “*varlıklı bir kişinin kefil olması karşılığında*” isteyen kişiye mütevellî eliyle %15 yıllık

⁵⁹ Emine bint-i Mehmet bin Safer Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s. 160.

⁶⁰ “*Senevî on kuruş cihet-i tevliyyete (...)*”, Emine bint-i Mehmet bin Safer Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s. 160; “*Ve mütevellî olan kimesneye senevî altı kuruş vazîfe virile (...)*”, Hafize Hanım bint-i Hacı Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:9, H.1227-1230, s. 156-157.

⁶¹ KŞS, Toplu Para Vakfı, Defter No:29, H.1227-1230, s.51; “*rehn-i kâvî (...) kefil-i melî ile ‘imâl ve irbâh olunub (...)*”, Rukiye Kadın bint-i Derviş Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.108; “*rehn-i kavî veyahud kefil-i melî ile (...)*”, Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyd Yakup Vakfı, KŞS, Defter No: 36, H.1249-1251, s.125; “*rehn-i kavî yahud kefil-i melî ile (...)*”, Emine bint-i Mehmet bin Safer Vakfı, Defter No:37, H.1251-1254, s.159-160; “*rehn-i kavî veyahud kefil-i melî ile (...)*”, Esseyd El-hac Ali Efendi bin Abdülhadi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.53; “*rehn-i kavî ve kefil-i melî yahud ikisinden biri ile (...)*”, Hafize Hanım bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156-157; “*rehn-i kavî yahud ikisinden biri ile (...)*”, Emir-ül-hac Mehmet Ağa bin İsmail Ağa Vakfı, Defter No:29, H.1227-1230, s.247; “*rehn-i kavî veya vekil-i celî ile (...)*”, Fatma bint-i Abdülaziz Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:30, H.1230-1233, s.145; “*rehn-i kavî yahud kefil-i melî ile (...)*”, Bilâl Ağa bin Hasan Vakfı, KŞS, Defter No:30, H.1230-1233, s.209; “*melî olan kimesneye (...)*”, Muhassıl Seyyid Halil Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:34, H.1245-1250, s.42; “*rehn-i kavî veyahud kefil ile (...)*”, KŞS, Hatike Kadın bint-i El-Merhum Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı, Defter No:38, H.1254-1257, s.125.

⁶² Mübahat S. Kütükoğlu zikredilen esrinde bu ibareyi “*kefil-i millî*” şeklinde okumuştur. Bkz. *age*, s.363. Nazif Öztürk ise “*kefil-i melî*” şeklinde okumuştur. Bkz. *age*, s.138.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

kazançla/gelirle verilebileceği anlamına gelmektedir. Bazı vâkıflar bu iki güvenceden birini yeterli görürken bir vâkıf ikisini birden garanti olarak istemiş, ancak sadece birisi olursa da paranın işletilebileceğini⁶³ belirtmiştir. Güçlü bir rehine veya varlıklı bir kişinin kefil olarak istenmesi vakfedilen paranın korunmak istenmesinin bir sonucu olmalıdır.

5. Para Vakfı Kuran Vâkıfların Şartları

Para Vakfı kayıtlarında vâkıf tanıtıldıktan ve vakfedilen miktar kaydedildikten sonra sıra vâkıfın vakıfla ilgili şartlarına gelmektedir. Bu kısım vakfiyelerde, kayıt sırasında eğer vâkıf bir vekil tarafından temsil ediliyorsa, vâkıf kastedilerek “şöyle şürût eyledi ki (...)”⁶⁴ şeklinde; kayıt sırasında eğer vâkıf bir vekil tarafından temsil edilmiyorsa, bizzat vâkıf oradaysa “şöyle şürût eyledim ki (...)”⁶⁵ şeklinde; vakıf birden fazla kişi tarafından kuruluyor ve bir vekil tarafından temsil ediliyorsa o zaman da “şöyle şart eylediler ki (...)”⁶⁶ şeklinde geçmektedir. İncelediğimiz vakfiye kayıtlarında vâkıfların birinci şartı çoğunlukla vakfın işletilmesiyle ilgidir ve genel olarak “meblâğ-i mezkûre rehn-i kavî veyahud kefil meli ile onu on bir buçuk hesabından istirbah [Faize yatırma] olunub”⁶⁷ şeklindedir. Bu maddeden sonra ise bu şekilde işletme sonucu elde edilecek “ribh ve nema”nın nerelere harcanacağı açıklanmıştır. Birçok kişinin biraraya gelerek kurduğu iki adet toplu para vakfı ile kişilerin tek başlarına kurdukları para vakıflarının elde edilen kazancın harcanması ile ilgili farklı maddeleri vardır.

İnceleme imkânı bulduğumuz iki adet toplu para vakfı “vakıf, bir kimsenin Allah’a yakın olmak gayesiyle, menkul veya gayri menkul mâl veya mülkünü dinî ve sosyal bir gaye için tahsis etmesidir.”⁶⁸ şeklindeki tanıma uymaktadır. 1812 yılında kurulan

⁶³ Hafize Hanım bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156-157.

⁶⁴ Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.42.

⁶⁵ Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyd Yakub Vakfı, KŞS, Defter No: 36, H. 1249-1251, s.125.

⁶⁶ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H. 1227-1230, s.51; Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

⁶⁷ Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.51; “Meblağ-ı mezkûr onu on bir buçuk hesabı üzere ali-vech-ül-helâl istirbâh ve isitiglâl olunub”, Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42; “Meblâğ-ı mezbûr onu on bir buçuk hesab üzere rehn-i kavi veyahud kefil-i meli ile i‘mâl ve irhâh”, Rukiye Kadın bint-i Derviş Mehmet Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42; “meblağ-ı mezkûr rehn-i kavi veyahud kefil-i meli ile onu on bir buçuk hesab üzere ali- vech-ül helâl yed-i mütevellî ile imâl ve istirbâh olunub”, Çakıcı Paşa Efendi bin Esseydid Yakub Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.125.

⁶⁸ Mübahat Kütükoğlu, a.g.e, s.359.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

2,500 kuruşluk söz konusu Toplu Para Vakfı'nın vakfiye kaydına göre elde edilen “*ribh ve nema*”nın harcanacağı yerler şunlardır:

1.Lefkoşa’da bulunan Haydar Paşa Camisi’nde tam gün olarak çeşitli bilimleri öğretmekle uğraşan/öğretmenlik yapan müderris efendiye maaş olarak aylık⁶⁹ altışar kuruş verilecektir.⁷⁰

2.Vakfi korumak ve yıllık muhasebesini icra etmekle görevli olarak nazır tayin edilecek zamanın müftüsüne maaş olarak aylık doksan para maaş olarak verilecektir.⁷¹

3.Mütevelli olanlara maaş olarak aylık dört buçuk kuruş verilecektir.⁷²

4. Mütevelli olan kişi ömür boyu mütevelli olacaktır. Ölünce zamanın müftüsü “*salih, afif ve perhizkâr*” bir kimseyi mütevelli tayin edecektir.⁷³

5.Haydar Paşa Camisi’nde öğretmenlik yapan müderris(öğretmen) hayatta oldukça eğitim ile uğraşacak, ölünce zamanın müftüsü onun yerine hadis ve tefsirden anlayan ve öğretmenlik yapabilecek bir kişiyi tayin eyleyecek ve söz konusu müderris hiçbir bahane ile görevini terk etmeyecek veya buna izin verilmeyecektir.⁷⁴

6. Söz konusu işletilen paranın toplanması için “*câbi*” tayin olunacak kişiye maaş olarak doksan para verilecektir.⁷⁵

⁶⁹ Vakfiyede açık bir ifade yoktur. “Mevacib” kelimesi “aylık” anlamında olmalıdır. İkinci toplu para vakfında mütevellie verilecek paranın yıllık olduğu açıkça belirtilmiştir. “*Ve senevî altmış gurus vazifeten mütevellie virile*”, Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

⁷⁰ [medine-i mezbûrede kain Haydar Paşa camii-i şerifinde küll-i yevm fûnûn-ı mütenevia tedrisiyle meşgul olan müderris Efendiye beher mevâcib altışar gurus virile]

⁷¹ [nükûd-ı mevkûfe-i merkûme sıyânet ve beher sene muhasebesini rû’yet için nazır tayin olunan müftü-i zaman efendiye beher mevâcib doksan para vazife virile]

⁷² [mütevelli olanlara beher mevâcib dört buçuk gurus vazife virile]

⁷³ [mütevelli-i merkûm labis-i câme-i hayat oldukça vakf-ı mezbura mütevelli ola bade vefat nazır-ı olan müftü-il vakt Efendi hasbet-en-lillah-ül-kerim hidmet-i tevliyyete salih afif ve perhizkâr bir kimesne mütevelli nasb ve tayin eyleye]

⁷⁴ [müderris-i mümaileyh hayatta olub tedris ile meşgul oldukça müderris olub bade vefat mütevelli-i merkum nazır-ı mümaileyh efendi marifetiyle yerine ehâdis ve tefâsirden mevâda tatbik ederek talim ve tedrise kadir bir kimesneye meccanen tevcih eyleye şart ve tayin olunduğu üzere müderris Efendi bî-gadr bahane mütareke etmeyip terkine dahi icazet verilmemek üzere talim-i ulûma müdavemet eyleye]

⁷⁵ [mebâlîği-i mezkûrenin cem ve tahsili için câmi tayin olunan kimesneye beher mevâcib doksan para virile]

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

1834 yılında kurulan 7,500 kuruşluk ikinci Toplu Para Vakfı'nın vakfiye kaydına göre ise elde edilecek “*rihb ve nema*”nın harcanacağı yerler ise şunlardır:

1.Lefkoşa’da başka bir vakfi yöneten ve medresede ders veren Karamanî El-hac Mehmet Efendi’ye maaş olarak yıllık seksen kuruş verilecektir.⁷⁶

2.Mütevelli olana senede altmış kuruş verilecektir.⁷⁷

3.Söz konusu gelir görevliler için harcanması gerekenden fazla olursa vakfedilen ana paraya ilave edilecektir.⁷⁸

Kişilerin kurdukları vakıflardan beklentiler ise daha çok kişisel gibi görünmektedir ve “*vakıf, bir kimsenin Allah’a yakın olmak gayesiyle, menkul veya gayr-ı menkul mâl veya mülkünü dinî ve sosyal bir gaye için tahsis etmesidir.*”⁷⁹ şeklindeki tanıma pek de uymamaktadır. XIX. yüzyıl başlarında kurulan ve inceleme imkânı bulduğumuz ilk kişisel para vakfı 1802 yılında kurulan Şerife Fatma binti Mehmed Vakfı’dır. 100 kuruşluk ana parası bulunan bu vakfin “*rihb ve nama*”sının harcanacağı yerler ise şöyle tesbit edilmiştir:

1.Mütevelliye yıllık beş kuruş verilecektir.⁸⁰

2.Senede on kuruş vakfi kuran kişinin ruhu için iki hatim okuyacak kişiye verilecektir.⁸¹

3.Bu hatimleri Ayasofya Camisi müezzini Feyzullah Efendi okuyacaktır.⁸²

4.Feyzullah Efendi öldüğü zaman yerine kim müezzin olursa hatimleri de o okuyacaktır.⁸³

5.Bu vakfa adı geçen Feyzullah Efendi mütevelli olacaktır. O öldüğü zaman kim müezzin olursa aynı zamanda o kişi mütevelli de olacaktır.⁸⁴

⁷⁶[seksen gurus hâlâ mahrûsa-i Lefkoşa’da vakf-ı aher ile ders-i âm cihetine mutasarrıf olan Karamanî El-hac Mehmed Efendi’ye vazifeten virile]

⁷⁷[Ve senevî altmış gurus vazifeten mütevelliye virile]

⁷⁸[nemâ-i ribh-i mezkûrdan fazlası oldukça asıl mal vakf-ı mezkûr üzerine zamm ve ilhâk oluna]

⁷⁹Mübahat Kütükoğlu, *age*, s.359.

⁸⁰[senevî beş kuruş vazife-i mütevelli ola]

⁸¹[on gurus senede vâkıf-ı meburenin ruhiçün iki hatm-i şerif tilâveti için vazife-i cüz-hân ola]

⁸²[işbu iki hatm-i şerifi merkûm Ayasofya müezzini Feyzullah Efendi tilâvet eyleye]

⁸³[Ba’de vefat merkûm Feyzullah Efendi’nin müezzinliği kime tevcih olunur ise ol kimesne tilâvet eyleye]

Bu vakfin yukarıda verilen şartlarına bakıldığı zaman dinî bir gayeden söz edilebilirse de, vakfı kuran kişinin beklentisinin daha çok kişisel olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte Ayasofya camisi müezzini için bir hizmet karşılığı olarak bir kazanç kapısının açıldığı da söylenebilir.

Yine 1802 yılında kurulan Morevî El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim Vakfı'nın⁸⁵ şartları da yukarıdaki şartlara benzemektedir. Vakfiye kaydına göre vakfedilmiş olan 300 kuruşun işletilmesinden elde edilecek miktar yıllık 45 kuruştur. Bu 45 kuruşun harcanacağı yerler şunlardır:

1.Elde edilen yıllık 45 kuruşun 20 kuruşu Kadir gecesinde vakfı kuranın anne ve babasının ruhu için iki hatim indiren ve sevabını onlara hediye eden Arap Ahmet Paşa Camisi'nin birinci ve ikinci imamlarına verilecektir.⁸⁶

2.Kalan 25 kuruşun 16 kuruşu Berat gecesinde vakfı kuranın anne ve babasının ruhları için iki hatim indiren ve sevabını onlara hediye eden Arap Ahmet Paşa Camisi Sıbyan Mektebi'nde öğretmenlik yapan kişiye verilecektir.⁸⁷

3.Kalan 9 kuruş ise vakfin mütevellisine verilecek ve vakfa Arap Ahmet Paşa Camisi Vakfı mütevellisi olan kişi müteveli olacaktır.⁸⁸

6 Nisan 1835 tarihinde kurulan Uncuzade Seyyid Mehmed Efendi bin Mustafa Vakfı⁸⁹ 8000 kuruşluk sermayesi ile görebildiğimiz para vakıfları içindeki en zengin kişisel para vakfidir. Bu vakfin vakfiyesindeki sadece bir şart vakfin ruhuna uygun görünmektedir. Buna göre yılda 25 kuruş Kâbe hademesine gönderilecektir. Bu para vakfı şartlarının birincisine göre bu paranın

⁸⁴ [vakf-ı mezbûra merkûm Fezullah Efendi müteveli ola ba'de vefat yine müezzinliği kime tevcih olunur ise ol kimesne müteveli ola], Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.42.

⁸⁵ Morevî El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim Vakfı, KŞS, Defter No:22, H.1206-1212, s.364.

⁸⁶ [senede hâsıl olan kırk beş kuruş nemâsından senede yirmi kuruş ifrâz olunub leyle-i kadirde vâlideynimin ruhiçün iki hatm-i şerif tilâvet ve sevâbını ihda iden Arap Ahmet Paşa Cami'-i şerifinin imam-ı evvel ve sanisine nisfete üzere itâ oluna]

⁸⁷ [Ve yine leyle-i beratta valideynimin ruhlariçün iki hatmi şerif tilâvet ve sevâbını ihdâ iden cami'-i şerif-i mezkûr mektebinde muallim-i sıbyân olan kimesneye on altı kuruş ita oluna]

⁸⁸ [ve dokuz kuruş vazife-i tevliyyet ola ve vakfı mezbûra cami'-i şerif-i mezkûre müteveli olanlar müteveli ola]

⁸⁹ Uncuzade Seyyid Mehmed Efendi bin Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.131.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

ayrı ayrı olmak üzere 1000, 500 kuruş ve 6,500 kuruşları işletilecektir. 1000 kuruşun “*ribh ve nema*”nın harcanacağı yerler şunlardır:

“Üç hafız görevlendirilecektir. Bu hafızlara yılda altışar kuruş verilecektir. Bu hafızların her biri Kadir gecesinde, Regaib gecesinde ve Kurban bayramı gecesinde birer hatim indirecekler, hâsıl olan sevâbı önce Hz. Muhammed’in ruhuna, sonra önde gelen müslümanlar ile onların evlâtlarının ruhlarına, daha sonra diğer peygamberler ile evliyaların ruhlarına, daha sonra da vakfi kuranın vefât etmiş kardeşleri Yusuf ve Mustafa ile anne ve babasının ruhlarına ve vakfi kuran öldükten sonra onun da ruhuna hediye edeceklerdir.”⁹⁰

Ayrıca işletilecek 500 kuruştan elde edilecek “*ribh ve nema*”nın harcanacağı yerler ise şunlardır:

“Arap Ahmet Paşa Camisi’nde imamlık yapan birinci ve ikinci imamlara her ay üçer kuruş verilecektir. Bunun karşılığında adı geçenler her gün namazdan sonra arka arkaya birer Yasin-i şerif okuyacaklar ve hâsıl olan sevâbını vakfi kuranın annesi Hatice Molla ile babası Mustafa Efendi’nin ruhlarına hediye edeceklerdir. Vakfi kuran ölünce aynı sevabı ona da hediye edeceklerdir.”⁹¹

Yine ayrıca işletilecek olan 6,500 kuruştan elde edilecek “*ribh ve nema*” dan her sene yirmi beş kuruş Kâbe hademesine gönderilecektir.⁹² Kalanı ise vâkıfa gelir olarak verilecektir. Vâkıf öldükten sonra da bu yirmi beş kuruş dışında kalan para onun evlâtlarına verilecektir. Eğer bir şekilde kendi soyu tükenirse, yirmi beş kuruş dışındaki gelir eşi Hanife Molla’ya ait olacaktır. O öldükten sonra ise mahallenin ileri gelenleri ile Arap Ahmet Paşa Camisi cemaatinin ileri gelenlerinin yardımıyla söz konusu para Mahmut Paşa Mahallesi’ndeki eski mescidin genişletilmesi için harcanacak ve eğer

⁹⁰[üç nefer huffâza senede altışar gurus vazife virilüb huffâz-ı merkûme dahi beher senenin leyle-i kadr ve regâib ve leyle-i id-i idhiyye her birerleri birer hatm-i şerîf tilâvet idüb husûle gelen sevâbını sâfi-i rûz-ı cezâ aleyhi efdâl-üt-tehâyâ efendimizin ruh-ı şerîfe ba’de âl ve ashâb-ı kirâm ve sâir enbiyâ-i azâm ve evliyâ-yı kirâm ervâh-ı âliyyelerine ve ba’de-hüm lâm (?) karındaşlarım müteveffâyân Mustafa ve Yusuf ve valideynim ruhlarına ihdâ ve ba’de-i vefâtı abd-i acizi dahi hatta sitt-i Şerîfe sevâbında merkûmana şerik kılub benim dahi ruhuma ihdâ eylesiz]

⁹¹[Arap Ahmet Paşa Cami’-i şerîfnde imamet iden imam-ı evvel ve sânisine mah be mah üçer gurus vazife virilüb ve merkûman dahi küll-i yevm ba’de-s-salât-üs-subh akîb ade bir Yasin-i şerîf tilâvet eyleyüb sevâbını merhume velidem Hadice Molla’nın ve pederim Mustafa Efendi’nin ruhlarına ihdâ idüb müstahak-ı vazife olalar ve kezalik ba’de vefâtı sûre-i şerîf-i mezkûre sevâbına bu hakiri dahi teşrîk eyleyeler]

⁹²[beher sene harem-i nebiyy-i aleyhisselatü vesselam hademesine yirmi beş gurus gönderile]

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

fazla para kalırsa, kalan para da mescidin imamına maaş olması için yine mescidin imamı eliyle işletilecek, fazlası bu imama verilecektir.⁹³

Vâkıfın bir diğer şartı ise hayatta olduğu sürece vakfa kendisinin müteveli olmasıdır. Daha sonra oğulları ve nihayet eşi müteveli olacaktır. Onlardan sonra da Arap Ahmet Paşa Camisi imamları için kurulan vakfın mütevellisi bu vakfa da müteveli olacaktır. Bu para vakfının “*emlak ve akara*” çevrilmesi ile mütevellilik ile ilgili şartları değiştirmek de söz konusu vakıf mütevellisinin yetkilerinden olacaktır.⁹⁴

Bu vakfın şartlarından birisi tamamen kişisel kazanç amacı taşıyor gibi görünmektedir. Çünkü vakfedilmiş paranın 6,500 kuruşu % 15 kazanç/gelir hesabı ile işletildiği zaman elde edilecek gelir 1,075 kuruştur. Bu 1,075 kuruşun 25 kuruşu Kâbe hademesine gönderilirken kalan 1050 kuruşun tasarruf hakkı vakfi kurana, onun ölümünden sonra da kız erkek ayırt etmeksizin çocuklarına ait olacak ve eşit şekilde paylaşılacaktır.⁹⁵

11 Ağustos 1840 tarihinde kurulan Hatike Kadın bint-i El-merhum Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı⁹⁶ incelediğimiz son para vakfidir. 5000 kuruşluk bir sermaye ile kurulan bu vakfın parasının işletilmesi ile elde edilecek “*rihb ve nema*”nın harcanacağı yerler vakıf kaydında şöyle belirlenmiştir:

1. On iki hafız seçilecektir. Bu hafızların her biri senede birer hatim edecekler “*ecr ve sevabını*” Hz. Muhammet’in ruhuna,

⁹³ [maâz-Allah-ı teala evlâd ve evlâdım inkırâz olursa haremim Hanife Molla'ya şürût olub ba'de-hümâ altı bin beş yüz guruş mahalleimiz muhtar-ı cemaâtleri ve kezalik civâr olan Arap Ahmet Paşa mahallesi cemaâti muhtarı re'y ve ma'rifetleriyle meblâğ-ı merkûme mahrûsa-i mezkûrede mahalleimiz olan Mahmud Paşa mahallesi mescid-i kadimi tevsi' ve binâsına sarf olunub eğerçi bir mikdar fazla baki kalırsa mescid-i mezbûre imamı bulunanların vazifesiçün mescid-i merkûm imamı yed ve ma'rifetiyle i'mâl ve ribh olunub fazlası merkûma verile]

⁹⁴ [mademki lâbis-i libâs hayyuvet olduğum müddet işbu evkâfıma kendim müteveli olub ba'de vefatı evlâd ve evlâdım ve ba'de-hüm haremim mümaileyhüma müteveli ola ve ba'de cami'-i şerîf-i mezkûr Arap Ahmet Paşa imamı efendiler için vâki' olan vakfı cami'-i mezkûr mütevellileri müteveli olub ilâ-maaşallah-ı teala şürût-ı vakfımı icraya sa'y oluna ve emr-i nükûd-ı mezburenin emlâk ve akara tebdili ve husûs-ı tevliyyet-i mezkûre de tebdil tağyiri kendi yedinde ola]

⁹⁵ [kendi masarifime sarf itmek üzere nemâ-yı meblâğ-ı mezbûr kendi nefsimе meşrût olub ba'de vefatı batnen ba'de batnın kurena ba'de karn-ı evlâd ve evvelâ evlâdına meblâğ-ı mezbûr altı bin beş yüz guruşun yirmi beş guruş fazlasından ma'dâsı kendi nefsimе şürût olduğu gibi kendilere meşrût olub zükûr ve inâsı müsâvî olarak ale-s-seviyye beyinlerinde taksim eylesiz]

⁹⁶ Hatike Kadın bint-i El-merhum Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:38, H.1254-1257, s.125.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

evlatlarının ruhlarına, ashabının ve onların evlatlarının ruhlarına, eşlerinin ruhlarına, vakfi kuranın atalarının ve akrabalarının ruhlarına, vâkıfın vefat etmiş eşi Müftü Esseyd Mehmet Efendi'nin ruhuna ve vefat ettikten sonra da vâkıfın ruhuna hediye edileceklerdir. Bu vazife karşılığı olarak hafızlardan her birine senede 40 kuruş verilecektir.

2. Vakfa, hayatta olduğu sürece vakfi kuran kişi mütevellî olacaktır. O öldükten sonra ise evlatlarından reşit ve yaşca büyük olan mütevellî olacaktır. Eğer bir gün soyu tükenirse adada bulunan zamanın müftüsü dindar ve doğru yolda olan bir kişiyi mütevellî tayin edecektir.

3. Seçilmiş olan on iki hafıza berat vs. verilmeyecek, bu kimseler mütevellîler tarafından görevlendirilip ellerine tezkere verilecektir.

4. Fazla gelir elde edildiği zaman vakfın güçlenmesi ve büyümesi için bu para asıl vakıf parasına ilave olunacaktır.

Bununla birlikte “*vakıf, bir kimsenin Allah'a yakın olmak gayesiyle, menkul veya gayr-ı menkul mâl veya mülkünü dinî ve sosyal bir gaye için tahsis etmesidir.*”⁹⁷ şeklindeki tanıma tam anlamıyla uyan para vakıfları da vardır. Bunlardan birisi 1835 yılında kurulan ve 750 kuruş sermayesi olan Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyid Yakub Vakfı'dır.⁹⁸ Bu vakfın şartlarına göre vakfedilen paranın işletilmesinden elde edilecek “*rihb ve nema*”nın harcanacağı yerler şöyle belirlenmiştir:

1. Arap Ahmet Paşa Camisi'nde Ramazan ayında hatim indirerek cemaata teravih namazı kıldırmak için “*ehl-i Kur'an ve erbâb-ı tecvîdden*” bir kimse hafız tayin olunacak ve hizmetleri karşılığı kendisine 100 kuruş verilecektir.

2. Kalan 12.5 kuruşluk gelir ise mütevellîye verilecektir.

3. Vakfa, hayatta olduğu sürece vakfi kuran mütevellî olacak, onun ölümünden sonra reşit ve yaşca büyük olan oğlu mütevellî olacaktır. Eğer bir şekilde soyu tükenirse Arap Ahmet Paşa Camisi Vakfı'nın mütevellîsi olan kişi bu vakfa da mütevellî olacaktır.

Vakfın sosyal ve dinî ruhuna uygun bir başka para vakfı da 8 Nisan 1818 tarihinde kurulan Bilâl Ağa bin Hasan Ağa Vakfı'dır.⁹⁹

⁹⁷ Mübahat Kütükoğlu, *age*, s.359.

⁹⁸ Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyid Yakub Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.125.

⁹⁹ Bilâl Ağa bin Hasan Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:30 H. 1230-1233, s.209.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

1800 kuruşluk bu vakfa göre, elde edilecek “*ribh ve nema*” şöyle harcanacaktı:

1.Kıbrıs'ta Mağosa civarında bulunan Maraş'ta vâkıfın yeni yaptırmış olduğu caminin “*imamet*” ve “*hitabet*” hizmeti için aylık 8 kuruş,

2.“*müezzin ve kayyumluk*” hizmeti için aylık 4 kuruş, mütevellilik hizmeti için aylık 2 kuruş, vakfa nazır olan kişiye aylık 1 kuruş ve caminin tamiri ve camiye lazım olan kandil ve süpürge gibi malzemelerin alınması için de yıllık 30 kuruş, ayrıca caminin aydınlatılması için kullanılacak mum ile kandillere konulacak yağ için de senede 30 kuruş,

3.Limasol'da bulunan Zincirli Kuyu denilen yerde ve Büyük Cami civarında bulunan türbelerin temizlenmesi ve tamirleri için senede 15 kuruş,

4.Vakfın nazırı Kıbrıs Müftüsü olacak ve kendisine aylık 1 kuruş verilecektir.

19 Ocak 1818 tarihinde kurulan 1900 kuruşluk Ornutalı Elhac Ahmet Vakfı'nın¹⁰⁰ “*ribh ve nema*”sından hasıl olacak paranın 25 kuruşu Ömeriye Mahallesi'nde bulunan Ömeriye Camisi imamlarına, müezzinine ve hademelerine verilerek seviyelerine göre paylaşılacaktı. Ayrıca yıllık bilinen adeddeki hatimi indirecek olan Ömeriye Camisi İmamı Hafız Abdurrahman Efendi'ye, Horozzade Elhac Ali Efendi'ye ve Reiszade Hafız Ali Efendi'ye de aralarında paylaşmak üzere 25 kuruş verilecektir.Mütevellinin maaşı da yine yıllık olarak 25 kuruş olacaktır.

9 Kasım 1830 tarihinde Kıbrıs Muhassılı Seyyid Halil Efendi¹⁰¹ tarafından kurulan 1000 kuruşluk vakfın parasının işletilmesi sonucunda elde edilecek gelirin harcanması da tam anlamıyla vakfın ruhuna uygundur. Buna göre elde edilecek gelir Lefkoşa'da bulunan Ayasofya Camisi'nde bulunan dört kayyuma aylık yedişer buçuk, yıllık 30'ar kuruş, yıllık toplam 120 kuruş yaptıkları hizmete karşılık olarak verilecektir. Kalan gelir ise ihtiyat akçesi olarak mütevelli tarafından saklanacaktır.Vakfa Kıbrıs Müftüsü olanlar mütevelli olacaklardır.

¹⁰⁰ Ornutalı El-hac Ahmet Vakfı, KŞS, Defter No: 30, H.1230-1233, s.197.

¹⁰¹ Kıbrıs Muhassılı Seyyid Halil Efendi Vakfı, KŞS, Defter No: 34, H.1254-1250, s.42.

4 Nisan 1836 tarihinde kurulan Fatma Kadın bint-i Esseyid Ali Vakfı'nın¹⁰² şartlarından biri de yine sosyal amaçlı olmalıdır. Bu şarta göre, 2,500 kuruşluk vakfın işletilmesinden elde edilecek yıllık gelirin 165 kuruşu senede iki mevlit okutmak ve mevlidin hemen arkasından mevlide katılanlara yemek vermek için harcanacaktı.¹⁰³

Para vakıflarının çoğunda görülen Kur'an veya Mevlit okutup sevabını peygamberin, peygamber soyundan olanların, evliyaların, ölen akrabaların hatta bizzat vâkıfın ruhuna hediye edilmesi karşılığında verilen yıllık para hafız ve imamlar için bir gelir kaynağıdır. Bu kimseler devletten maaş da almadıklarından hem istihdam yaratılmış olması hem de bu tür kişilere maaş olarak verilmesi herhalde vakfın sosyal ruhuna uygundur.

6.Kurulan Para Vakıflarındaki Görevliler

Kıbrıs'ta XIX. yüzyılın ilk yarısında kurulan para vakıflarının vakfiye kayıtlarında bazı vakıf görevlilerden bahsedilmektedir. Bu görevlilerin birincisi vakfın işleyişinden ve işletilmesinden sorumlu olan ve hakkında yukarıda bilgi verilen mütevellilerdir. Müteveli dışında iki görevliden daha bahsedilmektedir ki bu kişiler "Nazır" ve "Câbi" adı verilen görevlilerdir. Bununla birlikte bu görevlilerden her vakfiye kaydında bahsedilmiş değildir.

İncelediğimiz vakfiye kayıtlarından beşinde belirli kişilerin vakfa "nazır" olacakları şart olarak belirtilmiştir. Bu vakıflara nazır olacak kişi Lefkoşa Müftüsüdür ve beş kaydın hepsinde nazırların maaşları da açıklanmıştır. Bu tür vakıflardan birincisi 16 Nisan 1814 tarihinde kurulan 700 kuruşluk Kıbrıs Muhassılı Esseyid Mehmet Emin Efendi Vakfı'dır.¹⁰⁴ Bu vakfın vakfiye kaydına göre, vakfa adada bulunan müftüler nazır olacaklar, müteveli ile birlikte vakfın muhasebe işlerini her sene kontrol edecekler ve nazır olarak

¹⁰² Fatma Kadın bint-i Esseyid Ali Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254-s.37.

¹⁰³ [*baki ribh ve nemâsından senede iki mevlid-i şerif tilâvet itdirülüb akabinde huzzâr-ı meclis bulunan cemaât-i müslimîne it'âm olunmak için tedârikât-ı taâmiyye ve terbiyyetlerine sarf oluna*].1813 yılında kurulan Hafize Hanım bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı şartlarından birisi de bu şarta benzemektedir. Bu şart şöyledir: "*yevm-i kiraat-ı mevlid-i şerifde hazır olan cemaat-ı müslimîne şerbet için on beş kuruş sarf oluna*". Bkz. Hafize Hanım bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No: 29 H.1227-1230, s.156-157.

¹⁰⁴ Kıbrıs Muhassılı Esseyid Mehmet Emin Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156-157.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

gerektiğinde mütevellilerin tayini ve azlinde yetkili olacaklardır. Maaşları ise yıllık 9 kuruş olacaktır.¹⁰⁵

17 Şubat 1813 tarihinde kurulan 1000 kuruşluk Esseyid El-hac Ali Efendi bin Abdülhadi Vakfı¹⁰⁶ şartları arasında da nazır tayini şartı vardır. Bu kayıta da nazırın üç görevi belirtilmiştir. Bunlardan birincisi her sene vakfın muhasebesini yapmak, ikincisi Kur'an okumak için seçilecek hafızlar konusunda müteveli ile birlikte hareket etmek ve üçüncüsü ise vakfı kuran kişinin müteveli olarak ölümünden sonra vâkıfın akrabalarından reşit ve yaşça büyük ve doğru bir kimseyi müteveli tayin etmektir. Nazırın maaşı aylık (mevacib) altı paradır.

13 Haziran 1813 tarihinde kurulan 300 kuruşluk Hafize Hanım Bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı¹⁰⁷ vakfiye kaydında da nazırdan bahsedilmiştir. Bu kayıta müftülerin nazır olacağı ve bunun karşılığında yıllık iki kuruş alacakları belirtilmiştir. Görevleri ise müteveli ölünce onun yerine halkca dindarlığı ve doğruluğu açıkça onaylanmış ve müteveli olmaya lâyük kimselerin Lefkoşa Mahkemesi ile birlikte hareket ederek müteveli olmalarını sağlamalarıdır.

28 Haziran 1814 tarihinde kurulan 2000 kuruşluk Emir-ül Hac Mehmet Ağa bin İsmail Ağa¹⁰⁸ Vakfı şartlarında da nazırdan bahsedilmiş, müftülerin nazır olacağı ve yıllık 9 kuruş maaş alacakları belirtilmiştir. Nazırın görevi ise vâkıfın neslinden kimse kalmadığı zaman doğru ve dürüst bir kimsenin müteveli olarak tayin edilmesini sağlamasıdır.

8 Nisan 1818 tarihinde kurulan 1800 kuruşluk Bilâl Ağa Bin Hasan Ağa Vakfı¹⁰⁹ vakfiye kaydı nazırlık konusundaki en açık kayıttır. Bu kayda göre vakfa Kıbrıs Müftüsü nazır olacak, vakfın nazırını olarak her sene hicrî yılbaşı olan 1 Muharrem'de para vakfını, görevleri kontrol edip masrafların muhasebesini müteveli ile birlikte yapacak ve para vakfı, görevler ve masraf defterini imzalayıp mühürleyecektir. Nazır bu görevi karşılığında aylık 1 kuruş

¹⁰⁵ [Ve vakf-ı mezkûra cezire-i mezbûrede mezun-bil-ifta bulunan efendiler nazır olub beher sene müteveli ile muhasebe ve mütevellinin azl ve nasbı lede-l-iktizâ nazır-ı vakf yedinde ola]

¹⁰⁶ Esseyid El-hac Ali Efendi bin Abdülhadi Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.53.

¹⁰⁷ Hafize Hanım Bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156-157.

¹⁰⁸ Emir-ül Hac Mehmet Ağa bin İsmail Ağa Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.247.

¹⁰⁹ Bilâl Ağa Bin Hasan Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:30, H.1230-1233, s.209.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

alacaktır.¹¹⁰ Bu vakfın nazırının bir başka görevi de mütevellilerin ölümünden sonra Lefkoşa hakimi ile birlikte dindar ve kanaatkâr bir kimsenin müteveli seçilmesini temin etmektir.¹¹¹

Vakıf görevlilerinden olmak üzere “cabi” terimi ise 29 Şubat 1812 tarihinde kurulan Toplu Para Vakfı'nın¹¹² şartları arasında geçmektedir. Buna göre “cabi”nin görevi, vakfın işletilmesi sırasında elde edilecek geliri toplamaktır. Bu görev karşılığı olarak da yine vakfın gelirlerinden olmak üzere mevacib (aylık) doksan para olacaktır.¹¹³

Sonuç

XIX. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta kurulan para vakıfları (vakf-ı nükûd) kurulma, hukukî statü, vakfın işletilmesi, görevlileri, yıllık elde edilecek ribh (kazanç/gelir) oranı gibi konularda imparatorluğun diğer bölgelerindeki uygulamalara paralel bir uygulamaya tabi tutulmuşlardır. İncelenen vakıf kayıtları içinde 8 tane de Kıbrıslı Türk/müslüman kadın vardır. Bu da bize kadınların da vakıf kurduğunu göstermektedir.

Vakfedilen en düşük miktar 50 kuruş, en yüksek miktar ise 8000 kuruş olup toplam 40,300 kuruş vakfedilmiştir. Vakfedilen paralar “muamele-i şer'iyye” usulü ve yıllık %15 ribh/nema/kâr ile işletilmişlerdir

Birçok kişinin biraraya gelerek kurdukları para vakıfları da vakfın ruhuna uygundur. Bu dönemde kurulan para vakıfların bazılarında maddî ve manevî yönden birtakım kişisel beklentiler de söz konusudur. Bununla birlikte bu vakıflar sayesinde birçok sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi kolaylaşmış, bazı konularda da istihdam yaratılmıştır.

¹¹⁰ [Ve cezâire-i Kıbrıs'da me'zun bi'l-ifta bulunan Efendi Hazretleri vakf-ı mezkûra nazır olub beher sene gurre-i Muharreminde nükûd-ı mezkûr ve vezâif ve masarif-i mezkûrların muhasebesini müteveli-i merkûm ile rü'yet idüb nükûd-ı mezbûr ve vezâif-i ve masarif-i mersûme defterini imza ve temhîr eyleye]

¹¹¹ [ve müteveli-i mümaileyh vefatında hüküm-i hakim-i şer'i ve nazır-ı vakıf re'y ve intihabıyla bir mütedeyyin kanaatkâr kimesne müteveli ola]

¹¹² Toplu Para Vakfı, H.1227-1230, s.51.

¹¹³ [ve mebâliği-i mezkurenin cem ve tahsili için câbi tayin olunan kimesneye beher mevâcib doksan para verile deyü]

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

KAYNAKÇA**a.Arşiv Belgeleri (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde Bulunan Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri Fotokopileri)**

- Basmacı Sarı İbrahim Vakfı, KŞS, Defter No: 29, H.1227-1230, s.73.
- Bilâl Ağa bin Hasan Ağa Vakfı, KŞS, Defter No: 30, H.1230-1233, s.209.
- Çakıcı Paşa Efendi bin Esseyid Yakub Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.125.
- Emine bint-i Mehmet bin Safer Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.159-160.
- Emir-ül-Hac Mehmet Ağa bin ismail Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.247.
- Esseyd El-hac Ali Efendi bin Abdülhadi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.53.
- Fatma bint-i Abdülaziz Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:30, H.1230-1233, s.145.
- Fatma Kadın bint-i Esseyid Ali Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.37.
- Hacı Mistik Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.104.
- Hafize Hanım bint-i El-hac Ahmet Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s. 156-157.
- Hatike Kadın bint-i El-merhum Zangalak Hacı Mustafa Ağa Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249- 1251, s.125.
- Muhassıl Esseyid Mehmet Emin Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.156.
- Muhassıl Seyyid Halil Efendi Vakfı, KŞS, Defter No:34, H.1245-1250, s.42.
- Muhassıl Seyyid Mehmet Efendi Vakfı.Defter No:29, H. 1227-1230, s.51.
- Morevî El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.48.
- Ornutalı El-hac Ahmet Vakfı, KŞS, Defter No: 30, H.1230-1233, s.197.
- Uncuzade Seyyid Mehmet Efendi bin Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.131.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Rahime Hatun bint-i El-hac Mustafa Vakfı, KŞS, Defter No:37, H.1251-1254, s.134.

Rukiye Kadın bint-i Derviş Mehmet Efendi Vakfı, KŞS, Defter No, 36, H.1249-1251, s.108.

Şerife Fatma bint-i Mehmet Vakfı, KŞS, Defter No:24, H.1215-1217, s.42.

Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:36, H.1249-1251, s.42.

Toplu Para Vakfı, KŞS, Defter No:29, H.1227-1230, s.51.

b.Yayımlanmış Eserler

AKGÜNDÜZ Ahmet, **Osmanlı Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, TTK Yayını, Ankara 1988.

KÜTÜKOĞLU Mübahat, **Osmanlı Belgelerinin Dili**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998.

ÖZTÜRK Nafı, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

ÖZKUL Ali Efdal, **Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonoik Tarihi 1726-1750**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

ŞİMŞEK Mehmet, "Osmanlı Cemiyeti'nde Para Vakıfları Üzerine Münâkaşalar," **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt. XXVII, 1985.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*